

ingediend op **1549** (2022-2023) – Nr. 1
18 juli 2023 (2022-2023)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Jean-Jacques De Gucht en Loes Vandromme

over het voorstel van resolutie

van Hannelore Goeman, Thijs Verbeurgt,
Maxim Veys en Steve Vandenberghe

over betaalbare schoolboeken

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Loes Vandromme, Hilâl Yalçın;
Jean-Jacques De Gucht, Gwendolyn Rutten;
Johan Danen, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Tom Ongena;
Stijn Bex;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door de Kwaliteitsalliantie	4
1.	Inleiding	4
2.	Wat is de Kwaliteitsalliantie wel en wat niet?	4
3.	Een ruwe analyse van de problematiek	5
II.	Uiteenzetting door vzw Krijt	7
III.	Uiteenzetting door Wouter Smets	9
IV.	Uiteenzetting door GEWU	11
V.	Bespreking	14
1.	Tussenkomen van de leden	14
1.1.	Hannelore Goeman	14
1.2.	Johan Danen	16
1.3.	Loes Vandromme	16
1.4.	Annabel Tavernier	18
1.5.	Jean-Jacques De Gucht	19
1.6.	Jan Laeremans	20
1.7.	Koen Daniëls	21
2.	Antwoorden van de Kwaliteitsalliantie	22
3.	Antwoorden van vzw Krijt	23
4.	Antwoorden van Wouter Smets	24
5.	Antwoorden van GEWU	25
6.	Aanvullende antwoorden	25
	Gebruikte afkortingen	27

Op 7 juni 2023 organiseerde de Commissie voor Onderwijs een hoorzitting over het voorstel van resolutie over betaalbare schoolboeken, met:

- Luc De Man, coördinator van de Kwaliteitsalliantie van leermiddelen;
- Colette Victor, coördinator van vzw Krijt;
- Marijn Somers, vormingsmedewerker/projectmedewerker van vzw Krijt;
- Wouter Smets, assistent-professor aan de Erasmus Universiteit Rotterdam;
- Kristof Thijssens, directeur van de Groep Educatieve en Wetenschappelijke Uitgevers;
- Dirk Van der Borgt, voorzitter van de Groep Educatieve en Wetenschappelijke Uitgevers.

I. Uiteenzetting door de Kwaliteitsalliantie

1. Inleiding

Luc De Man legt uit hoe de Kwaliteitsalliantie werkt en wat de alliantie kan betekenen voor betaalbare leermiddelen. De problematiek heeft te maken met een pedagogische en een economische vrijheid. Daar moet verandering in komen, maar dat is moeilijk, want Vlaanderen hecht sterk aan de pedagogische vrijheid. *Luc De Man* laat zich daarbij leiden door wat filosofe *Tinneke Beeckman* zegt: “De klassieke strijd voor gelijkheid en vrijheid is deels onverzoenbaar: wie gelijkheid wil, dreigt de vrijheid op te offeren, terwijl een doorgedreven streven naar vrijheid in extremis de gelijkheid kan verhinderen.”

2. Wat is de Kwaliteitsalliantie wel en wat niet?

De Kwaliteitsalliantie is een uniek initiatief, legt de spreker uit. Men is erin geslaagd om educatieve partners rond de tafel te brengen voor gesprekken over de vraag wat zij vinden van de kwaliteit van de leermiddelen die gebruikt worden in het secundair onderwijs.

De eerste cluster bestaat uit de aanbieders van de leermiddelen, de tweede groep zijn de gebruikers: leerkrachten, ouders, leerlingen en kansengroepen. Het Netwerk tegen Armoede zit ook in de alliantie en er zijn nog meer kandidaten, stipt de spreker aan.

Na 6 juni 2022, toen het initiatief bekendgemaakt werd, was het moeilijk om te kiezen wie rond de tafel zou komen. De keuze is gemaakt en alle groepen hebben hun achterban geraadpleegd via een werkdocument dat vooraf ter discussie werd voorgelegd. De tekst is eerst bilateraal besproken en er is consensus gegroeid tussen de leden.

Een derde cluster bestaat uit de onderwijswetenschappers algemene didactiek en vakdidactiek. Een vierde cluster zijn de onderwijsverstreckers bij monde van de pedagogische begeleidingsdiensten. Ook de onderwijsinspectie was vertegenwoordigd naast vertegenwoordigers van AHOVOKS. Ten slotte zijn er de lerarenopleiders. De alliantie omvat in totaal 55 mensen.

De Kwaliteitsalliantie zoekt consensus over de kwaliteit van de leermiddelen, op papier en digitaal. Het gaat dus niet over wat de leraren zelf produceren. *Luc De Man* was, net als iedereen, verheugd dat er consensus bestaat over de criteria die kwaliteit in leermiddelen kunnen genereren. Daarna kan men praten over de kostprijs en de financiering.

Op 7 juni 2023 werd de alliantie uitgenodigd door de Nederlandse commissie voor Onderwijs, Maatschappij en Wetenschap. Nederland wil het model van de Kwaliteitsalliantie importeren. Men is er ook bezig met de aanpassing van het curriculum aan de hand van de kerndoelen, hier de minimumdoelen.

Lange tijd gold in het onderwijs het standpunt dat onderwijs en commerciële belangen niet samengaan en daarom praatte men niet met elkaar, schetst de spreker. Dat heeft geduurd tot nu. De alliantie probeert een aantal problemen gemeenschappelijk aan te pakken. Dat gaat stap voor stap. Er zullen niet onmiddellijk nieuwe leermiddelen op de tafel liggen, maar die zullen er moeten komen.

De betaalbaarheid en de problematiek daarover is een consequentie van keuzes uit het verleden. Dat heeft te maken met de betrokkenen: scholen vragen of bestellen, niet de ouders; uitgevers maken het materiaal en de samenleving heeft er een opinie over. Welke keuzes zal men maken met welke consequenties?

Wat is de alliantie niet? Luc De Man vermeldt een tekst uit het rapport en de startnota: "Alhoewel de focus ligt op de kwaliteit en niet op de kostprijs – en daarbij de onbetaalde schoolfacturen – worden in deze fase de noden en verwachtingen van de organisaties afgetoetst. Het doel is niet een inventaris van de financiële knelpunten zoals ervaren door deze organisaties, wel een reflectie over de kwaliteit van de aan te kopen leermiddelen en het gebruik ervan, onder meer van vzw Krijt. De conclusies worden opgenomen in een tussentijds rapport." Alle bezorgdheden zijn in het rapport vermeld.

Kwaliteit wordt door een aantal factoren bepaald. Men kan niet één element aanduiden waarmee men moet beginnen. Dan speelt men architect van het eigen falen, meent de spreker.

De distributie is niet mee opgenomen in de alliantie, maar er zijn wel gesprekken geweest, waaruit de alliantie veel geleerd heeft. Meer en meer bleek dat de distributie een factor was in de onbetaalde facturen en de zogenaamde zwarte lijsten, niet de uitgeverijen.

De distributie werkt met een bepaalde methode. Men sprak met de twee grootste voor het secundair onderwijs: Iddink en Studieshop van Standaard Boekhandel. De problemen van 2022 gelden voornamelijk voor het basisonderwijs. De distributeurs hanteren een stapsgewijze financierings- en afbetalingsregeling bij hun levering. In de eerste fase betaalt ongeveer 50 procent van de ouders. Naarmate de school impact heeft op de ouders – een belangrijke factor – ondersteunt zij een stappenplan voor de afbetaling. Uiteindelijk komt men tot 2 of 3 procent die niet betaalden in september 2022. Men stelt een stijging vast naarmate de armoede bij de jongvolwassenen groeit. Studieshop, een kleinere speler, sprak in september 2022 over 344 leerlingen die de factuur niet betaald hadden.

3. Een ruwe analyse van de problematiek

Luc De Man gaat in op het format, de uitwerking van het format en de financiering. In 1998 verscheen het eerste leerwerkboek. Daarvoor werd lesgegeven met handboeken. De leerlingen moesten de essentie noteren, maar er werd zeer veel geschreven. Toen kwam er een nieuwe beweging in de didactiek, gepromoot door de pedagogische begeleidingsdiensten en de invloedrijke pedagogen in Vlaanderen, namelijk het constructivisme. De leerlingen moesten zelf de leerinzichten opbouwen. Stilaan is de methodiek doorgedrongen in het leermiddel. De content werd aangevuld met methodes: hoe er wordt lesgegeven werd gevat in het leermiddel. De leerkracht deed tevoren zijn eigen ding met een handboek en werd vanaf dan geleidelijk aan ondersteund door de leerwerkboeken. Die namen steeds meer ruimte in voor de didactiek. Dat zijn niet alleen oefeningen maar ook de opbouw en toetsing van een leergang.

De weg naar de leerwerkboeken kwam er onder invloed van een nieuwe didactiek, het sociaal constructivisme, met een niet te verwaarlozen bijkomend argument: een nieuw verdienmodel voor de uitgeverijen. Er werd overigens steeds meer geïnvesteerd in

de leermiddelen, wat meer en meer nodig werd nadat het digitale aspect ingang vond. Wie zegt dat digitaal goedkoper is of zelfs gratis, heeft het mis, meent de spreker.

Kan men de weg van de leerwerkboeken opnieuw verlaten? Is de methodiek van het werken in boeken, als medeopbouw van de les en voor het structureren van de tekst, het aanleren van leervaardigheden en het uitvoeren van oefeningen, omkeerbaar? In de buurlanden zag men dezelfde evolutie naar invulboeken. De digitale dragers werken via dezelfde methodiek en de leraren werken ook zo. De alliantie zet nu stappen om de uitwerking te actualiseren naar een actuele tendens in de didactiek, die meer directief is en minder aan het sociaal constructivisme houdt. Dat laatste heeft zijn voordelen, maar er is echt in overdreven, stelt Luc De Man.

Hoe kan de Kwaliteitsalliantie inspelen op de vraag vanuit het onderwijs aan de uitgevers, die in de leerwerkboeken een verdienmodel zagen? Hoe kan zij de vraag van de scholen in een andere richting sturen? Nu koopt men vaak zonder een visie of beleid. Er is veel werk aan de winkel. De alliantie is nu een platform waar die gesprekken mogelijk zijn.

De spreker vindt het nuttig om het internationale perspectief mee te nemen. Vlaanderen kent economische en pedagogische vrijheid en het individu betaalt. Alle kinderen krijgen op 1 september hun leermiddelen. Het leermiddel ondersteunt het leerproces en garandeert gelijke kansen om te leren voor iedereen. Hieronder valt een van de engagementen van de alliantie: zij doet een oproep aan de verantwoordelijken opdat de leerlingen op 1 september alle middelen hebben die ze dan nodig hebben. Het leermiddel ondersteunt de leraren en heeft impact op de werkdruk en de professionalisering. Hoever wil men daar nog in gaan? Leraren vragen via Smartschool om niet alleen een jaarvorderingsplan te maken maar ook lesfiches. Gelukkig zegt de alliantie dat men dat niet wil. Een van de tien principes is: de leraar aan het stuur. Wil men die autonomie weer afgeven door handelingsonzekerheid? Dat speelt zeker mee, merkt de spreker op. Comfort voor de leraren, die allemaal keihard werken, mag zeker, maar ze doen te veel vanuit handelingsonzekerheid. Ook directies werken hun handelingsonzekerheid weg door te veel te werken. De Kwaliteitsalliantie wil met iedereen overeenkomen wat een kwaliteitsvol leermiddel is.

Over de impact op de betaalbaarheid moet men correcte informatie geven. De mythe dat digitale middelen gratis zijn, klopt helemaal niet, ze zijn zelfs duurder. De infrastructuur die ouders en scholen daarvoor nodig hebben, is duur. Hoever moet men daarin meegaan? De mogelijkheden zijn eindeloos maar niet alles is bruikbaar in een les. Bovendien hebben digitale middelen, net als papier, een ecologische impact.

De alliantie werkt aan een leeswijzer, die in oktober 2023 klaar zal zijn. Er zijn 91 indicatoren die de vier kwaliteitscriteria bevragen. Men gaat daarbij na wat de rol van de leraar is, opdat die weer aan het stuur komt. Wat is belangrijk bij de keuze die een school maakt voor een leermiddel? De leraar moet informatie krijgen over de kostprijs, want de toetsen en de verbetering moeten worden betaald. De leeswijzer is belangrijk om te werken aan de vraagzijde zodat de aanbodzijde zich kan aanpassen.

Luc De Man doet een oproep tot engagement aan het parlement. Hij beaamt de situering in het voorstel van resolutie. De alliantie roept de rechtstreekse verantwoordelijken op om zich te engageren volgens een economische logica en de knelpunten en de financiële afhandeling te regelen, met als doel dat alle leerlingen op 1 september beschikken over de door de school gekozen en/of ontwikkelde leermiddelen. De Kwaliteitsalliantie kan informatie geven over de kostprijs die de keuze voor bepaalde indicatoren mee bepaalt. Het zijn de verantwoordelijken die rond de tafel moeten gaan zitten. Op het einde van het verhaal zal de alliantie een oproep doen aan allen: de samenleving, de scholen en leraren die kiezen en de uitgeverijen.

De kostprijs aan de samenleving van een leerling in het secundair onderwijs gaat in stijgende lijn. Nu bedraagt hij 10.004 euro. Daarom moeten leerlingen zo snel mogelijk door het secundair onderwijs gelooft worden.

Luc De Man suggereert ook om de GOK-middelen te gebruiken. Binnenkort verschijnt in de reeks 'Beleid voeren in het onderwijs' van uitgeverij Politeia het nummer 'Iedereen telt' over de financiering van het onderwijs en de leermiddelen. Er is een verplichting om de SES-werkingsmiddelen te gebruiken om gelijke onderwijskansen te bieden. Daartegenover staat in artikel 41 van de Codex Secundair Onderwijs dat alle leerlingen gelijk behandeld moeten worden. Dat geeft volgens de spreker spanning. Daarom zegt het SONO-rapport dat er geen overeenstemming is over de uitgavensoorten die passen binnen een gelijkekansenbeleid. Luc De Man roept daarom op tot verduidelijking. Op welke leerlingen moet het GOK-beleid zich richten? Welke maatregelen zijn succesrijk? Misschien moet men in het buitenland eens gaan kijken. Wat is de rol van de inspectie? De onderwijsinspectie kan nu, als een leerling geen boeken heeft, nagaan hoe de school haar GOK-middelen gebruikt. In sommige scholen gaan de GOK-middelen in de eerste plaats naar de leerlingen die niet betalen. Dat is een eventuele invalshoek.

Op de as individu-samenleving wat betreft het dragen van de kosten, zijn er verschillende mogelijkheden. De eerste mogelijkheid is dat de ouder alle schoolkosten betaalt, wat nu het geval is voor de leermiddelen. De ouder betaalt volgens een afbetalingsplan aan de school, wat vaak gebeurt. De ouder betaalt en er is een solidariteitsplan op schoolniveau. De school betaalt wat nodig is om de eindtermen te halen, de ouder betaalt de extra's. De schooltoeslag kan men deels gebruiken als gekleurde middelen om voor leerlingen te betalen. Dat is al overwogen door het parlement, stipt de spreker aan. De ouders betalen de maximumfactuur en wat erbovenop komt. De ouder betaalt wat in functie staat van het behalen van de eindtermen en dat kan een aftrekpost zijn voor de belastingen. Ook dat werd al afgetoetst. De laatste mogelijkheid is dat alle kosten worden betaald door de overheid.

Nederland kent sinds 2008, na een onderzoek, 308 euro – die geïndexeerd wordt – toe voor leermiddelen die aan het leerjaar VWO (secundair onderwijs) gebonden zijn. Een atlas bijvoorbeeld dient voor verschillende leerjaren en wordt betaald door de ouder. Engeland heeft na een onderzoek in 2014 een ondersteuning voor de aankoop van schoolboeken ingevoerd en heeft daarvoor jaarlijks 23 miljoen pond ter beschikking. Het is een gesloten financiering, dus door de stijging of daling van het aantal leerlingen weet men vooraf hoeveel dat gaat kosten. Frankrijk kent dat ook, geregeld per regio. Luxemburg kent iets gelijkaardigs.

Als een overheid geld geeft om de leermiddelen te betalen, vindt Luc De Man het normaal dat een school of ouder betaalt voor kwaliteit. Men moet aan de kwaliteit werken om te kunnen verantwoorden dat de samenleving bijdraagt. Dat is de taak waar de Kwaliteitsalliantie nu voor staat. Stap voor stap werken aan kwaliteitsverbetering kost tijd.

Luc De Man roept in naam van de 55 leden van de alliantie de commissie op om over de partijgrenzen en legislaturen heen een visie te ontwikkelen over de werkwijze. De Kwaliteitsalliantie heeft de verschillende belangen kunnen overstijgen. Het is de samenleving die baat kan hebben bij een visie en de alliantie wil daaraan meewerken.

II. Uiteenzetting door vzw Krijt

Marijn Somers zegt dat vzw Krijt sinds 2017 basisscholen en secundaire scholen over heel Vlaanderen begeleidt in een bewust armoede- en kostenbeleid. Het belang om daaraan te werken, is voor scholen groot, evenals voor de overheid die voor passende regelgeving moet zorgen.

In de mailbox van vzw Krijt zat onlangs een brief van een wanhopige moeder. Haar oudste dochter startte dit schooljaar in het secundair onderwijs. Het lukt de moeder niet meer om de leermiddelen voor haar dochter te betalen, met name de leasing- en waarborgkosten voor de verplichte laptop. De school in kwestie laat de ouders de laptop bestellen bij een extern bedrijf en wie de 759 euro niet in één keer kan betalen, kan kiezen voor een leasing op 22 maanden. Maar in het begin van het schooljaar betaalt men dan een waarborg van 224,50 euro en daarbovenop de leasingkost van 37,50 euro per maand. Dan zijn er in september nog de kosten voor papier, boeken en digitale cursussen. De betaling van de waarborg kan over maximaal drie keer gespreid worden. Dat is nog een groot bedrag, zeker als men meerdere kinderen heeft in het secundair onderwijs. Op het moment van de mail stond zij achter met de laptopuur en de schoolkosten. Het leveringsbedrijf stelde een incassobureau aan. Het voordeel daarvan is een grotere spreiding, het nadeel is dat iemand de kosten van het incasso moet betalen. Aan het einde van het schooljaar ontvangen de ouders wel de terugbetaling van Digisprong, maar de school vermeldt daarvan geen bedrag op haar website. Daar kunnen misschien de kosten van het incassobureau mee worden betaald, oppert de spreker.

Marijn Somers benadrukt dat het tijd is dat alle leerlingen krijgen waar ze recht op hebben, namelijk een betaalbaar en toegankelijk leermiddelenbeleid en niet alleen de leerlingen van scholen die uit zichzelf kostenbewust werken.

Vzw Krijt gaat in op de voorstellen uit het voorstel van resolutie. Ten eerste dient er een strategie te worden opgesteld om zo snel mogelijk een einde te maken aan het gebruik van gecombineerde leer- en werkboeken. Marijn Somers pleit voor een bindende strategie, met resultaatsverplichtingen. Ze maakt daarbij de kanttekening dat de antwoorden van vzw Krijt gebaseerd zijn op kostenbeheersing, een oefening die alle geledingen van de maatschappij moeten doen. Bij het verantwoord besteden van de middelen van onderwijs gaat het erom te streven naar de beste prijs-kwaliteit-verhouding. Een onderdeel van die strategie zou kunnen zijn dat onderwijsverstrekkers en scholen niet samenwerken met educatieve uitgeverijen die naast de zogenaamde leer- en werkboeken geen alternatief handboek ontwikkelen.

Het tweede voorstel is om werk te maken van een gedragen visie op de inzet van verschillende leermiddelen, met een onderbouwd evenwicht tussen het gebruik van papieren handboeken en digitale leermiddelen om vakinhoudelijke kennis aan te brengen en in te oefenen. Scholen blijken te worstelen met dat evenwicht. Marijn Somers wijst er ook op dat de factuur niet verder mag stijgen omdat men in een overgangsfase zit tussen papieren en digitale leermiddelen, die ook niet gratis zijn. Er zijn scholen die daarin geslaagd zijn. Waarom kan dat dan niet verwacht worden van alle scholen in Vlaanderen? Vzw Krijt is heel blij dat het voorstel is opgenomen in het voorstel van resolutie. Het moet immers gaan over betaalbare digitale cursussen en de dragers ervan.

Ten derde stelt Marijn Somers voor om educatieve uitgeverijen en distributeurs te verplichten de ouders de mogelijkheid te geven tot gespreide betalingen. Het gaat dan ook over de distributeurs van devices. De maximale spreiding waar leveranciers volgens de Consumentenwet aan gehouden zijn, is voor ouders met beperkte middelen vaak niet haalbaar. Vzw Krijt pleit daarom voor een renteloze spreiding over het hele schooljaar. De spreker vindt het vreemd dat de spreiding voor schoolboeken of de waarborg van een laptop zo beperkt zou zijn in het geval van samenwerking met een externe leverancier, terwijl scholen die zelf aankopen en verkopen aan ouders een veel grotere spreiding mogen aanbieden.

Leerlingen die over een Robinpas beschikken, kunnen hun schoolboeken in tien keer renteloos betalen. Waarom kan dat niet verbreed worden naar alle leveranciers en alle leerlingen? Kan er aan de betrokken federale minister geen uitzondering gevraagd worden op de wet op het consumentenkrediet, wat betreft schoolboeken

en andere leermiddelen? Kunnen leveranciers niet verplicht worden om de optie tot spreiding van betaling duidelijk zichtbaar te maken bij elke bestelling en daar proactief over te communiceren? Onderwijsverstrekkers zouden daar het voortouw in kunnen nemen door enkel in zee te gaan met leveranciers die werken met zichtbaar aangeboden en menselijke afbetalingsplannen, en leveranciers die zonder zwarte lijsten werken.

Colette Victor sluit aan met het vierde voorstel: het verbieden van zwarte lijsten bij educatieve uitgeverijen en schoolbesturen. Voor zover ze weet, zijn het enkel de leveranciers die met zwarte lijsten werken bij het verdelen van schoolboeken. *Colette Victor* benadrukt dat werken met zwarte lijsten en invorderingsbedrijven een invloed heeft op de relatie tussen de ouders en de school, waardoor de pedagogische relatie tussen leerkracht en leerling onder druk staat, wat de onderwijskansen van het kind dan weer in het gedrang kan brengen. *Vzw Krijt* adviseert scholen om in te zetten op een sterk preventief beleid, communicatie, transparantie en respectvolle persoonlijke contacten. Waarom worden niet dezelfde verwachtingen gesteld aan de leveranciers? Het kan niet dat er met zwarte lijsten wordt gewerkt en essentiële zaken om het onderwijs te volgen niet verstrekt worden aan leerlingen.

Het vijfde voorstel is om schoolbesturen en educatieve uitgeverijen te verbieden om incassobureaus in te schakelen bij onbetaalde facturen. *Colette Victor* merkt evenwel op dat, voor zover zij weet, uitgeverijen geen incassobureaus inschakelen om onbetaalde facturen te innen. Ze benadrukt wel het belang van een sterk preventief beleid en van proactieve en respectvolle communicatie. Het is belangrijk om de factuur laag en voorspelbaar te houden. *Vzw Krijt* wijst erop dat scholen die via een invorderingsbedrijf werken, niet minder onbetaalde rekeningen hebben dan andere. Aan de andere kant zijn er scholen die de schoolkosten al tijdens het intakegesprek bespreken met ouders en die in het geval van een onbetaalde rekening samen met de ouders naar een geschikte oplossing zoeken. Scholen die op die manier werken, melden dat het aantal onbetaalde facturen daalt. *Colette Victor* benadrukt dat het straffen van financieel kwetsbare ouders niet werkt in het belang van gelijke onderwijskansen. Incassobureaus bevorderen de kansen van het kind op het behalen van zijn of haar diploma niet.

Ten zesde vraagt *Colette Victor* voldoende werkingsmiddelen voor secundaire scholen om de schoolkosten voor ouders te drukken. *Vzw Krijt* stelt voor om schoolboeken en materiaal gratis te maken in het secundair onderwijs, wat betekent dat de werkingsmiddelen voor scholen moeten worden opgetrokken. Daarbij moet het beleid een uitgesproken verwachting of zelfs een verplichting stellen aan scholen om kostenbewust te handelen.

Concluderend vraagt *Colette Victor* om scholen de middelen te geven om zelf de nodige leermiddelen aan te kopen. Dat zorgt er niet alleen voor dat alle leerlingen met het nodige materiaal starten; het wakkert ook het kostenbewustzijn aan bij scholen. In afwachting van die financiering, dienen dezelfde eisen over spreiding van betaling en menselijke opvolging van facturen te worden gesteld aan boekenleveranciers en aan scholen. Zolang er wordt uitgegaan van de goodwill van scholen, schoolbesturen en commerciële partners, zullen er cowboys zijn die niet ageren in het belang van kinderen in armoede. Voor actoren die niet vrijwillig willen meewerken, vraagt *vzw Krijt* dat de Vlaamse Regering verwachtingen of zelfs verplichtingen over betaalbaar schoolmateriaal en ethisch invorderen oplegt. Het recht op onderwijs kan daardoor enkel versterkt worden.

III. Uiteenzetting door Wouter Smets

Wouter Smets onderschrijft de stelling dat er zich een probleem stelt met de betaalbaarheid van leermiddelen en met de kwaliteit van leermiddelen, maar stelt wel vast dat

die twee soms door elkaar worden gehaald, wat niet altijd tot een productief debat leidt. Wouter Smets is van oordeel dat invulboeken soms wel degelijk kwaliteitsvolle leermiddelen zijn, maar vaak ook niet. Wat de betaalbaarheid betreft, meent hij dat het in elk geval goedkoper kan. Hij zal daartoe een aantal pistes op tafel leggen.

De spreker deelt de bezorgdheid dat er een aantal problemen zijn met de leerwerkboeken, maar als men daar een einde aan wil maken, zoals gevraagd wordt in het voorstel van resolutie, moet men zich wel bewust zijn van de impact daarvan op het veld. De cijfers in het voorstel van resolutie lijken hem nog een onderschatting van de werkelijkheid. Zeker in de eerste graad van het secundair onderwijs werken zowat alle leerkrachten met een invulboek. Het voorstel van resolutie wekt echter de indruk dat mensen die daarvoor kiezen blijkbaar verkeerde keuzes maken. Zijn dat luie leraren? Zijn dat bij uitbreiding leraren die niet goed lesgeven? Wouter Smets meent van niet. Hij zal aan de hand van enkele voorbeelden aantonen dat er goede redenen zijn om voor invulboeken te kiezen.

De spreker is zelf schrijver van handboeken en invulboeken en haalt een voorbeeld aan uit een invulboek voor geschiedenis in het derde jaar tso, waarbij een van de eindtermen heel letterlijk vertaald wordt in een invuloefening over de rol van West-Europa tijdens de hoge middeleeuwen in de wereldeconomie. De oefening op zich lijkt weinig meerwaarde te hebben, maar in het grotere geheel van een werkboek wordt het complexer. Er volgen immers ook een aantal opdrachten waarbij de leerlingen moeten leren begrijpen hoe belangrijk Europa economisch was in de middeleeuwen. Er moeten ook kruisjes gezet worden in een tabel: dat klinkt als verkleutering, maar Wouter Smets benadrukt dat over elk kruisje dat wordt gezet, hard moet worden nagedacht. Daarna volgen nog enkele invulvragen en op het einde wordt er toegewerkt naar iets grotere vragen en uiteindelijk een open vraag. De spreker schat dat men met de hele les in totaal ongeveer vijftig minuten bezig zal zijn. Als men hetzelfde had willen bereiken vertrekkend van een wit blad, hadden vijftig minuten absoluut niet volstaan. Leerlingen die van een wit blad vertrekken, zullen er dus langer over doen, maar zullen wel beter geleerd hebben om te schrijven.

Dat brengt Wouter Smets bij de kern van zijn betoog. Waarom kiezen zoveel leerkrachten voor invulboeken? Omdat ze gigantisch veel willen zien. Als ze niet op deze manier werken, zullen ze allerlei onderwerpen moeten laten vallen. Het is dus een keuze tussen 'meer zien' en 'diepgaander zien'. Als men over een heel jaar constant kiest voor oppervlakkig en snel leerstof binnenkrijgen, of men kiest constant voor schrijf oefeningen, krijgt men een onevenwichtig didactisch model. Dan wordt er geraakt aan het element kwaliteit, stipt de spreker aan. Voor Wouter Smets is het probleem niet het invulboek, als het tenminste een goed gemaakt invulboek is. Het probleem is hoe de leerkracht daarmee werkt in de klas. Als die het laatste stukje weglaat en enkel de kruisjesoefening behoudt, is er wel een probleem. Het gaat dus over de manier waarop leerkrachten die leermiddelen in de klas gebruiken als didactisch product. Als het Vlaams Parlement vraagt om een einde te maken aan de leerwerkboeken, moet men beseffen dat de impact zal zijn dat heel veel leerkrachten niet genoeg tijd zullen hebben om te zien wat ze vandaag zien. Mogelijk gaan ze sommige dingen diepgaander zien, maar ze zullen niet meer alles kunnen zien wat ze nu zien.

Wouter Smets maakt het concreet. Kunnen die leermiddelen toch goedkoper? In zijn methode kost een uur geschiedenis per week gedurende een jaar 22 euro voor een boek van 220 pagina's. Voor twee uur per week kost het boek van 300 pagina's 23 euro. De prijs wordt dus niet bepaald door de dikte van het werkboek. Het is een all-inpakket. Men koopt niet alleen het papier, maar ook extra oefenmateriaal en pdf's die online worden aangeboden, kennisclips enzovoort.

Die methode is een all-inpakket omdat het om een commerciële omgeving gaat. Uitgeverijen weten dat leerkrachten vragen stellen omdat ze weten dat dat tot de mogelijkheden behoort. Ze kiezen wat hun bevalt. Wil men ingrijpen op de economische vrijheid in de markt? Wouter Smets wil zich daar niet over uitspreken, maar als de methode een totaalpakket aanbiedt, moet men dan stimuleren om een deelpakket aan te kopen? Op dit ogenblik wordt massaal geïnvesteerd in digitale platformen. Maar dat zal veel geld kosten. Niet elk digitaal platform zal dezelfde kwaliteit kunnen aanbieden. Wouter Smets is sceptisch over veel van het materiaal dat vandaag digitaal wordt aangeboden.

Op dit moment kan een leraar niet kiezen voor enkel papier of enkel digitaal. De beleidsmakers hebben hier volgens Wouter Smets wel de mogelijkheid om het ene of het andere te stimuleren.

De beleidsmakers zouden ook kunnen stellen dat leermiddelen niet moeten worden ontwikkeld door de commerciële sector. De overheid, bijvoorbeeld de koepels, zou een grotere rol kunnen spelen volgens Wouter Smets. Vandaag is KlasCement het platform waarop heel veel materiaal wordt aangeboden. Maar hij is geen fan. Hij vindt het materiaal voor zijn vak, geschiedenis, dat op KlasCement wordt aangeboden van veel mindere kwaliteit dan wat er in de handboeken staat. Dat geldt niet voor alle vakken, maar de overheid zou ervoor kunnen zorgen dat er op KlasCement wel kwaliteitsvol materiaal staat. De lerarenopleiding en de experts van de pedagogische begeleidingsdiensten zouden hier een rol kunnen spelen. Nu zijn de pedagogische begeleidingsdiensten niet bereid om te zeggen welke methode het best de eindtermen of leerplandoelen realiseert. Wouter Smets betreurt dat want hij ziet dat collega-leraars niet weten welke methodes de eindtermen goed realiseren. Ze weten vaak niet in welke methode de principes van de effectieve didactiek vervat zijn. De overheid moet dus niet alleen investeren in kwaliteitsvolle opensource-middelen maar ook faciliteren dat leraars keuzes kunnen maken.

Wouter Smets heeft het tot slot nog over responsabiliseren. Volgens hem blijven de pedagogische experts aan de universiteiten afwezig. Hun rol blijft vaak beperkt tot het schieten op wat niet goed is. Welke professor maakt zijn handen vuil door zelf een methode te maken, door mee te werken en advies te geven over wat beter kan aan een methode? Ze verwijzen naar de Codex Hoger Onderwijs en zeggen dat ze enkel worden betaald om academisch werk te leveren. Wouter Smets zegt te worden verweten dat hij wel aan die methodes meewerkt. Dat is te praktijkgericht, heet het. Hij vindt zo'n opstelling elitair. Men moet de experts responsabiliseren. Ze zouden zich niet mogen beperken tot het geven van kritiek.

IV. Uiteenzetting door GEWU

Kristof Thijssens hoopt dat alle waardevolle elementen uit de presentaties niet verloren gaan in een stemming voor of tegen een voorstel van resolutie. De armoedeproblematiek die wordt besproken, is heel zwaar, maar ze mag volgens hem niet vermengd worden met didactiek. Zoals de specialisten in de armoedeproblematiek geen didactici zijn, zijn de didactici geen specialisten in armoedeproblematiek. Dat wil niet zeggen dat zij niet maatschappelijk verantwoord willen ondernemen. Zij onderschrijven, aldus *Kristof Thijssens*, volledig het uitgangspunt van het voorstel van resolutie: op 1 september moet elke leerling in Vlaanderen met dezelfde mogelijkheden kunnen starten. Dat betekent dat men op 1 september iedereen moet kunnen laten beschikken over leerboeken en alle didactisch materiaal, of het nu een potlood is of een computer.

Kristof Thijssens stelt dat er in het voorstel van resolutie te veel staat om in een kwartier te bespreken: duurzaamheid, kostprijs, kwaliteit enzovoort. De commissie moet komen tot de opportuniteiten en mogelijkheden die bij uitgeverij aanwezig

zijn, zoals tijdens het werkbezoek van de commissie aan de educatieve uitgeverijen op 9 december 2022 is gebleken. Toen bleek ook dat het onderwijs een zeer complexe aangelegenheid is.

Het onderwijs, zo stelt Kristof Thijssens, is de plek waar de noden en vragen van de maatschappij samenkomen. De maatschappij verwacht dat de mensen die uit het onderwijs voortvloeien allemaal dezelfde kansen krijgen om zich nadien in de maatschappij te ontwikkelen. Dat is nu niet zo. De maatschappij stelt middelen en structuren ter beschikking om de doelstellingen van het onderwijs in te vullen. Het beeld van Pedro De Bruyckere – “een kind in het onderwijs kost een Porsche” – is misschien, gezien de armoedecontext, niet het beste beeld, maar het geeft wel aan wat het kost om iemand kansen te geven in de maatschappij.

Er zijn volgens de spreker een aantal evoluties in de maatschappij. Alles moet steeds sneller. Zo was bijvoorbeeld op 9 december 2022 nog niemand bezig over ChatGPT. De maatschappij wordt ook veel complexer. Er is multiculturaliteit en meertaligheid. De leermiddelen moeten daarop inspelen. Een laatste evolutie is het feit dat ouders niet alleen een advocaat in de hand nemen om de examenresultaten ter discussie te stellen, ze willen ook een individuele opvolging voor iedere leerling.

Educatieve uitgeverijen zijn volgens Kristof Thijssens dagelijks bezig met het vertalen van die evoluties in leermiddelen. Daarom is het moeilijk te veronderstellen dat men door één leermiddel af te schaffen de armoedeproblematiek in Vlaanderen kan oplossen. Het is ingewikkelder dan dat.

Dirk Van der Borgt zoomt in op wat uitgeverijen doen met de steeds complexere context. Ze vertrekken nog altijd van dezelfde vraag als twintig of vijftig jaar geleden: met welke middelen en processen bereiken leerkrachten het beste resultaat? De kwaliteitsvraag blijft vooropstaan. Dat is iets anders dan de armoedevraag. Het antwoord op de kwaliteitsvraag is in de loop der jaren enorm veranderd. De digitalisering is daarin een van de belangrijkste elementen. Dat wordt vertaald in sterkere, kwalitatievere en gepersonaliseerde leermiddelen.

In deze transitie wordt niet meer gepraat over standaloneproducten zoals een boek. Er wordt gesproken over leeroplossingen. Een leeroplossing is de combinatie van alles wat een leerkracht vandaag ter beschikking heeft om zijn onderwijs vorm te geven en om te kunnen inspelen op een klassituatie en op individuele behoeften. Dat is veel ruimer dan het klassieke handboek.

De uitgeverijen maken geen nieuwe boeken, zijn maken nieuwe content. Daarbij vertrekken ze van leerlijnen.

Een boek had een prijs – een leerwerkboek ook – maar dat leerwerkboek is nu, aldus Dirk Van der Borgt, een onderdeel van een totaaloplossing, met alle tools die daarbij horen. Het aantal pagina's van het leerwerkboek maakt geen groot verschil in de kostprijs. De kostprijs zit vooral in het werk dat wordt verricht voorafgaand aan het drukken. Zo'n ontwikkelproces duurt twee tot drie jaar. De professionele mensen die dat proces uitvoeren, kosten geld. Vorige maand was er nog een gesprek met Agoria over de ontwikkeling van digitale mogelijkheden. Daaruit bleek dat afstand moest worden genomen van de mythe dat digitaal goedkoper is, laat staan gratis.

Ook de btw-kwestie is belangrijk voor de prijszetting, aldus Dirk Van der Borgt. Nu wordt er 6 procent betaald op de papieren leermiddelen en 21 procent op de digitale. Die kosten worden doorgerekend aan de eindgebruiker en zullen wellicht eerder stijgen dan dalen.

Bij de onderwijsspecialisten is er een brede consensus dat blended learning, de combinatie van digitaal en papier, 'the way to go' is. Dat wordt nu algemeen aanvaard. Men kan zich afvragen of alle producten naast het leerboek wel allemaal nodig zijn – maar ze worden wel ontwikkeld. Er zou nog veel meer kunnen worden ontwikkeld, maar Dirk Van der Borgt beseft dat er een bovengrens is omwille van de kost. Zo zijn de voorbije twee jaar de papierprijzen gestegen met 93 procent. Die prijsstijging werd niet of nog niet noemenswaardig doorgerekend aan de eindgebruiker. In vergelijking met andere landen komt Vlaanderen er nog goed uit als het over de prijzen gaat, aldus nog de spreker.

De educatieve uitgevers hebben zich gefocust op twee van de zes punten uit het voorstel van resolutie omdat ze in de vier laatste geen betrokken partij zijn. Ze werken niet met incassobureaus of met zwarte lijsten.

De focus ligt op het voorstel dat een eind wil maken aan het gebruik van gecombineerde leer- en werkboeken. Hier worden het kwaliteitsdebat en het armoedebestrijdingsdebat gemixt. Dirk Van der Borgt vindt dat problematisch. Daar ligt volgens hem de oplossing niet. Leerwerkboeken verbieden of vervangen door handboeken zal nauwelijks een impact hebben op de prijs. Er zijn nog wel degelijk handboeken, maar hun aantal neemt zeker niet toe.

Dirk Van der Borgt onderschrijft de voorstellen van vzw Krijt. Het belang van de Kwaliteitsalliantie is volgens hem niet te onderschatten. Het is de eerste keer dat alle actoren samen tot inzichten en wederzijds begrip komen. Dat is waardevol en het moet worden voortgezet. Er moet verder worden gezocht naar oplossingen en daar moet samen draagvlak voor worden gecreëerd.

Het tweede punt in het voorstel van resolutie vormt voor Dirk Van der Borgt de reden van bestaan van de educatieve uitgevers. Daar zijn ze elke dag mee bezig.

Hij geeft enkele cijfers. Het valt moeilijk te bepalen hoe groot de groep is van ouders die de rekening niet kan betalen. Bovendien fluctueert dat. Uit het onderzoek van 2019 en 2020, waarnaar in het voorstel van resolutie wordt verwezen, blijkt dat de leerboeken 23 tot 24 procent van de totale schoolfactuur uitmaken. Als men de leerwerkboeken bijvoorbeeld 50 euro goedkoper zou maken, blijft er nog altijd een hoge schoolfactuur van plusminus 1000 euro.

Er wordt 14,7 miljard euro begroot voor Onderwijs. Naar het groeipakket gaat 4 miljard euro. Gratis maaltijden voor alle leerlingen worden op 1 miljard euro geschat. Er zijn 452.000 leerlingen. De kost van de leermiddelen voor het secundair onderwijs bedraagt 65 miljoen euro. Dat bedrag wordt vaak ruim overschat. Het gaat enkel over de leermiddelen die door uitgevers worden ontwikkeld, verduidelijkt de spreker.

Er gaan stemmen op om een deel van het groeipakket rechtstreeks naar de scholen te laten vloeien. Dat zou betekenen dat 1,8 procent van het groeipakket wordt ingehouden en dat ouders niet meer moeten betalen voor schoolboeken. Het is belangrijk om hierin keuzes te maken. Met het bedrag van de gratis maaltijden op school kunnen leerlingen in het secundair onderwijs vijftien jaar lang van leermiddelen worden voorzien. Er moeten keuzes worden gemaakt. Dirk Van der Borgt verduidelijkt dat hij geen pleidooi houdt voor meer middelen. Het onderwijs in Vlaanderen wordt zeer correct gefinancierd.

Als men enkel focust op de 20 procent van de leerlingen die behoren tot de groep van kwetsbare leerlingen, gaat het over 13 miljoen euro, een vijfde van wat scholen in het secundair onderwijs aan leermiddelen betalen. Een oplossing is zeker haalbaar.

Kristof Thijssens zegt dat de zoektocht naar oplossingen verdergaat. Hij verwijst naar de voorstellen van Vooruit en van minister Ben Weyts over het hervormen van het groeipakket.

De spreker besluit. De educatieve uitgevers blijven voorstander van gelijke kansen voor elk kind. Op 1 september moet iedereen over leermiddelen kunnen beschikken. Dat is het uitgangspunt van het voorstel van resolutie.

Verder moet het armoededeбат worden losgetrokken van het didactische debat. De Kwaliteitsalliantie gaat op een doordachte manier om met educatieve leermiddelen. De evaluatie en bijsturing van de leermiddelen behoren tot de opdracht van de Kwaliteitsalliantie.

In de regionale parlementen kan er een oplossing worden gevonden in de kinderbijslagfondsen. Op 16 en 17 juni is er een federaal begrotingsconclaf over de fiscale hervorming van het land. Het gaat onder andere over meer koopkracht voor de werkende mensen, maar ook over meer kansen voor bepaalde mensen. In die fiscale hervorming wordt het onderwijs gestraft, omdat boeken naar een btw-tarief van minimum 9 procent gaan. Daarnaast worden digitale leerplatformen die apart worden ontwikkeld, belast aan 21 procent btw. Op gezonde voeding, kranten, tijdschriften, openbaar vervoer en pampers komt er dan weer een btw-tarief van 0 procent. Over het onderwijs is het debat zelfs nog niet begonnen. De spreker vindt het belangrijk om nog voor de start van het begrotingsconclaf aan de Federale Regering duidelijk te maken dat ook het onderwijs een prioriteit is in de fiscale hervorming.

V. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman is blij dat het debat over de kwaliteit en betaalbaarheid van de schoolboeken wordt opgestart. In het voorstel van resolutie heeft ze een aantal zaken bewust op een provocatieve manier gesteld, omdat dat volgens haar het debat op scherp kan stellen. Ze geeft toe dat het eerder moet gaan over distributeurs dan over educatieve uitgeverijen wat betreft zwarte lijsten en afbetalingsplannen en zal dat aanpassen. Ze is het eens met de opmerking van vzw Krijt dat het niet alleen over digitale leermiddelen zelf moet gaan, maar ook over de devices waarop men die kan gebruiken.

Het doet haar plezier dat alle sprekers en ook alle commissieleden zich ervan bewust zijn dat sterk onderwijs begint bij een sterke leerkracht, maar ook bij sterke en effectieve leermiddelen. De context verandert snel, digitale leermiddelen zijn in opmars en de koopkracht van mensen staat onder druk. De zorg van de spreker is dat het betaalbaar blijft voor elk kind, vanuit het oogpunt van gelijke kansen in het onderwijs. Ze schreef het voorstel van resolutie naar aanleiding van verhalen over kinderen zonder schoolboeken en ouders met schulden door het aankopen van schoolboeken.

De bottomline die de spreker hoorde in de toelichtingen is de nood aan visie over het inzetten van leermiddelen en die is heel acuut en actueel. Wat is het goede evenwicht tussen leerwerkboeken, handboeken en digitale leermiddelen met het oog op kwaliteitsvol en betaalbaar onderwijs?

Hannelore Goeman zal rekening houden met de kritische bedenkingen van Wouter Smets over de leerwerkboeken. Ze geeft toe dat het verbod bewust wat kort door de bocht was, maar vindt toch dat het gebruik van leerwerkboeken wat is doorgeslagen. Dat maakt de schoolfactuur vaak veel duurder. Bovendien kunnen die boeken niet worden hergebruikt.

De spreker maakt zich zorgen over de evolutie naar een sterke invulcultuur, waarbij kinderen geen notities meer kunnen nemen en het niet meer gewoon zijn om goede volzinnen te schrijven. Dat leerwerkboeken nodig zijn omdat er anders geen tijd is om alle leerstof te behandelen, vindt ze geen goed argument. Dan moet het antwoord eerder zijn dat het basisonderwijs wordt versterkt, waardoor leerlingen veel beter kunnen lezen en schrijven. Dat sluit ook aan bij de discussie of het curriculum niet overladen is. Bovendien blijft de kwaliteit van het onderwijs er ondanks de leerwerkboeken op alle vlakken op achteruitgaan.

Kwaliteit gaat over de leermiddelen die best worden ingezet en hoe leerkrachten het best worden geholpen. Scholen zijn vooral op zoek naar houvast. Leerkrachten en scholen kunnen niet individueel bepalen welke digitale leermiddelen, handboeken en leerwerkboeken goed zijn. De spreker wijst op het spanningsveld tussen de vrijheid van onderwijs en de overheid die haar verantwoordelijkheid neemt. Hoe denken Wouter Smets en Luc De Man daarover? Welke rol kan de Kwaliteitsalliantie hierin spelen? Moeten er richtlijnen komen over de didactische inzet van leermiddelen? In welke mate moeten educatieve uitgeverijen hierbij van in het begin mee aan tafel zitten?

De visie is zeer belangrijk, omdat scholen en leerkrachten zo niet alleen didactische houvast krijgen om elk binnen hun vakgebied aan de slag te gaan met effectieve leermiddelen, maar ook omdat het de factuur betaalbaar kan houden. Bij een gebrek aan visie binnen scholen beginnen leerkrachten te bricoleren met een handboek, een leerwerkboek en digitale leermiddelen daarbovenop. Wie is verantwoordelijk om ervoor te zorgen dat elk kind met het nodige leermateriaal op de schoolbanken zit? Hannelore Goeman verwijst naar de vraag van Luc De Man over individuele versus collectieve verantwoordelijkheid. Ze heeft daarover een zeer duidelijke visie. Elke school zou een kostenbewust beleid moeten voeren, maar een maximumfactuur is nodig als sluitstuk daarvan. Op die manier engageert de overheid zich om elk kind de leermiddelen te geven die het nodig heeft om de eindtermen te halen.

Uiteraard hangt daar een kostenplaatje aan vast. Die discussie moet op politiek niveau worden gevoerd. Vooruit pleit voor een hervorming van het groeipakket. Enerzijds moet er meer geld gaan naar de kinderen die dat het meeste nodig hebben. De kinderen die vandaag sociale toeslagen krijgen, moeten ook meer cash krijgen. Anderzijds moet een deel van het budget worden geheroriënteerd naar dienstverlening en daar valt de maximumfactuur in het secundair onderwijs onder. Kinderen krijgen leermiddelen en er is dan een gelijk prijsplafond voor elke ouder, voor elke richting.

Er bestaat een maximumfactuur in het basisonderwijs. Wat was daarvan de impact op de werking van de educatieve uitgeverijen? Uiteraard moeten de educatieve uitgeverijen ook rendabel zijn. Hoe hebben zij hun financiële planning afgestemd op dat prijsplafond?

Hannelore Goeman is op de hoogte van de Schoolboekenwet in Nederland, waarbij elke school geld krijgt. Kan Luc De Man daar dieper op ingaan? Zorgt dat ervoor dat elk kind effectief de nodige leermiddelen heeft? De spreker veronderstelt dat er dan geen maximumfactuur is.

Hannelore Goeman zal zeker rechtzetten dat het probleem met de zwarte lijsten zich eerder situeert bij de distributeurs en incassobureaus. Ze vraagt de educatieve uitgeverijen te verduidelijken hoe ze met hen samenwerken. In het basisonderwijs werken uitgeverijen rechtstreeks samen met scholen. Werkt dat model? Zijn er veel onbetaalde schoolfacturen? Hoe gaan zij daar concreet mee om?

Hoe evalueert vzw Krijt de Robinpas?

De grote distributeurs zijn Iddink en Studieshop. De spreker ging op bezoek bij Lichtvis, een distributeur die zeer bewust niet werkt met incassobureaus of zwarte lijsten, maar scholen zelf probeert te ondersteunen in het organiseren van hun boekenbedeling. Heeft vzw Krijt daar bedenkingen bij?

1.2. Johan Danen

Johan Danen zegt dat Groen ook voorstander is van een maximumfactuur in het secundair onderwijs. Hij is benieuwd naar de antwoorden op de vragen van Hannelore Goeman, omdat hij dezelfde vragen heeft.

Hij voelt een groot engagement en een grote beroepsernst bij de sprekers. De kern van het probleem is dat het belang van uitgeverijen en distributeurs haaks staat op een kostenbewust beleid van scholen. Hoe kunnen die enigszins worden verzoend? Of een boek dun of dik is, maakt niet zo veel uit qua kostprijs voor de uitgeverij. De overheid moet ingrijpen, bijvoorbeeld via de maximumfactuur of door een deel van de materialenkost van de scholen te dragen.

De spreker volgt de stelling van Wouter Smets: het probleem zijn niet de invulboeken als dusdanig, maar de slechte invulboeken. Hoe komt het dat uitgeverijen slecht materiaal op de markt brengen en dat sommige slechte invulboeken jarenlang op de markt blijven?

De meeste scholen hebben een kostenbewust beleid, maar een aantal scholen niet. Hoe kunnen goede praktijken van kostenbewust beleid doorsijpelen naar het hele onderwijsveld? Sommige scholen worstelen bijvoorbeeld met de laptops. Waarom zou elke school het warm water moeten uitvinden? Hoe kunnen scholen volgens vzw Krijt worden aangemoedigd om daarmee aan de slag te gaan?

De toelichting van Wouter Smets riep een aantal vragen op bij Johan Danen. Is het leermateriaal van vandaag echt minder goed dan vroeger? Die indruk wordt immers wel gegeven. Wat adviseert Wouter Smets om het onderwijskundig onderzoek van universiteitsprofessoren meer te laten doorsijpelen naar de onderwijspraktijk?

1.3. Loes Vandromme

De partij van *Loes Vandromme* is ook geraakt door het feit dat leerlingen hun materiaal niet krijgen in het begin van het schooljaar en zelfs niet in de loop van het schooljaar. Cd&v is van mening dat geen enkele economische logica voorrang mag krijgen op het recht op goed onderwijs voor elk kind.

Loes Vandromme spreekt haar waardering uit voor het proces dat al gelopen is met de Kwaliteitsalliantie. Soms is iets wat onmogelijk lijkt, toch mogelijk als men maar bruggen bouwt, als men met elkaar in gesprek gaat. Ze vindt het goed dat er 55 leden zijn, maar ze blijft het jammer vinden dat de distributeurs, de mensen die de zwarte lijsten hebben van ouders van kinderen die de boeken niet krijgen, er niet bij zitten. Ze hoopt dat die toch een plaats aan de tafel krijgen om mee na te denken en ervoor te zorgen dat elk kind een boek kan krijgen en een visie uit te werken hoe men dat vorm kan blijven geven in de toekomst. Er wordt een model van tien fases opgemaakt, een continuüm van middelen voor schoolboeken voor elk kind vanuit de samenleving langs de ene kant, tot het volledig zelf betalen door de ouders langs de andere kant. Men moet er trouwens ook voor zorgen dat de inspanning kan verschillen op basis van de mogelijkheden van mensen. Daarom is ze heel tevreden dat het gelijkeonderwijskansenbeleid ter sprake kwam. Misschien is dat voor de mensen op de klasvloer niet altijd een prioriteit, maar dat is echt van fundamenteel belang.

In sommige boeken van het basisonderwijs, vaak om het Nederlands aan te leren, zijn er toch een aantal sectoren die zich aangevallen voelen. Men kan voorbeelden geven waar landbouwers op de barricade gaan staan omdat ze op een verkeerde manier in beeld gebracht worden. Dat gaat echt over de inhoud, maar dat is toch ook iets dat de maatschappij raakt. Komt dat ook aan bod in de Kwaliteitsalliantie? Bespreekt de Kwaliteitsalliantie ook zaken als feminisme in boeken? De spreker verwijst naar een voorbeeld dat Siska Schoeters aanhaalde, waar de vader als held omschreven werd en de moeder de pot op het kookvuur zet.

Als ex-leerkracht zag Loes Vandromme hoe leerkrachten elk op hun eigen manier aan de slag gingen met handboeken, het leerplan en de eindtermen. Ze vindt het belangrijk dat men die vrijheid aan de leerkrachten kan geven. Het zijn sterke leerkrachten die durven in te gaan tegen leerboeken en sommige pagina's overslaan. Vaak waren dat issues omdat ouders voor het boek betaalden en de helft niet ingevuld werd. Dat is voor directeurs ook vaak het probleem. Het is een boodschap die wijd verspreid moet worden dat men blij moet zijn dat leerkrachten niet zomaar slaafs het boek volgen en zelf aan de slag gaan. In de toelichting was al te horen dat de dikte van het boek niet bepalend is voor de prijs.

Als het over het lerarentekort gaat, heeft de spreker soms het gevoel dat de samenleving denkt dat iedereen voor de klas kan staan. Ze vindt het fijn te horen dat het echt van belang is dat men de didactische principes kent en dat men pedagogisch onderlegd is. Luc De Man had het over handelingsonzekerheid. Sommige mensen hebben soms meer een leidraad nodig dan andere, maar men kan daarin groeien. Voor Loes Vandromme is het belangrijk hoe men kan samenwerken, bijvoorbeeld met de lerarenopleiding. Zitten die mensen ook mee aan tafel en denken ze mee na? Hoe kan men in een situatie van lerarentekort mensen ondersteunen om de kwaliteit van het onderwijs te dienen? De fundamentele vraag is wat de kwaliteit van het onderwijs dient. Dan gaat het om goed opgeleide mensen, maar ook goed materiaal. Hoe kan men ervoor zorgen dat die mensen effectief het goede materiaal kiezen en daarmee aan de slag gaan? Dat hoeft geen pleidooi tegen handboeken te zijn, maar wel hoe men ervoor kan zorgen dat ze de goede hand- en invulboeken ter beschikking krijgen en weten wat kwaliteitsvolle leermiddelen zijn.

In dat verhaal mist de spreker hoe bijvoorbeeld digitale middelen een meerwaarde kunnen zijn om te werken aan inclusie. Ze voelt dat hier en daar wel een aantal incubators bezig zijn met na te denken over hoe men ervoor kan zorgen dat wat nu al bestaat aan educatieve technologie ook een hulpmiddel kan zijn om sommige leerlingen die specifieke onderwijszorgen hebben te ondersteunen. Voor sommige kinderen is het misschien nodig om een pakket aan te kopen, voor andere niet. Hoe kan men daarin differentiëren?

Er werd gezegd dat als de samenleving voor de boeken betaalt de kwaliteitsnorm heel hoog mag zijn. Loes Vandromme stelt dat als ouders betalen voor boeken de kwaliteit heel hoog mag zijn. Ze verdiept zich graag in de vergelijking met andere landen. Men moet het verhaal van gelijke onderwijskansen meenemen en het globale plaatje bekijken, hoe men ervoor zorgt dat elk kind het beste onderwijs krijgt.

Vervolgens stelt Loes Vandromme een paar vragen aan de vertegenwoordigers van vzw Krijt. Zij vinden dat de verplichting om een kostenbewust beleid te voeren nog te weinig decretaal verankerd is. Hoe zien ze dat precies? Wat verwachten ze van de overheid om dat nog meer decretaal te verankeren? Hoe kan men ervoor zorgen dat het ethisch invorderen op een of andere manier nog meer verankerd zit? Wat zijn de cruciale punten waarop scholen nog beter begeleid kunnen worden of meer inspanningen moeten doen om een kostenbewust beleid te voeren? De vzw gaf aan dat ze experts zijn in kansarmoede, niet in didactisch materiaal. Wat betreft de schooltoeslag, vindt de spreker het belangrijk om de stem van de experts op het vlak van kansarmoede te horen. Die geven heel uitdrukkelijk de boodschap om

dat niet te doen. Het is geen goed idee om te raken aan het groeipakket en een deel automatisch naar de scholen door te sturen. Waarom is het belangrijk dat ouders die middelen echt nog zelf ter beschikking krijgen?

Loes Vandromme dankt professor Smets voor de inleiding in didactiek. Het is goed om de nuancerings te brengen. Dat kon men bij de discussie over de eindtermen ook gehoord hebben, wat het probleem is als de onderwijstijd te vol zit. Dan gaan leerkrachten soms zaken gewoon aanvinken, terwijl het soms belangrijk is om diepgang te creëren. Daarom is het belangrijk dat een leerkracht het hele schooljaar weet op welke zaken hij dieper ingaat en welke zaken hij sneller wil behandelen. Die vrijheid moet men de scholen en leerkrachten blijven geven. Wat dient de kwaliteit, wat is effectief en hoe kan men de leerkrachten daar nog in versterken?

Aan GEWU vraagt Loes Vandromme hoe men 'pay for content' nog veel meer kan differentiëren. Is de beroepssector bereid om daarover na te denken? Ze hoopt dat hij ook meegaat in het verhaal om ouders er bewust van te maken dat het eigenlijk niet zo erg is als bepaalde zaken niet ingevuld worden. De spreker volgt zijn oproep om ervoor te zorgen om boeken en didactisch materiaal zo weinig mogelijk te belasten, want voor haar is dat even belangrijk als een gezonde appel.

1.4. Annabel Tavernier

Annabel Tavernier is het ermee eens dat de schoolfacturen enorm hoog kunnen oplopen. Er heerst bovendien ook een inflatie aan leermateriaal. Ze blikt terug naar haar tijd als leerling. In augustus kocht ze handboeken aan, nieuw of tweedehands. In juni kreeg ze een bedrag voor de inlevering. Intussen is natuurlijk wel het digitale tijdperk aangebroken. Er is ook aangetoond dat sommige invulboeken echt wel een didactische meerwaarde hebben. Maar men moet kijken naar hoe men naar een gezonder, betaalbaarder evenwicht kan gaan.

Iedereen zegt dat het niet beschikken over het nodige schoolmateriaal ontoelaatbaar is. Hoe gaat men dat oplossen? Ze wijst erop dat er naast armoede en ouderverantwoordelijkheid vaak ook organisatorische en logistieke problemen zijn. Men kan niet om de pedagogische en de economische vrijheid heen, maar dat wil niet zeggen dat scholen een vrijgeleide hebben; ze hebben hierin ook een verantwoordelijkheid te dragen. Ze zijn verplicht om oplossingen aan te reiken voor leerlingen die niet of niet tijdig over het schoolmateriaal beschikken, de zogenaamde zorgplicht. Ze moeten de optie aanbieden om schoolfacturen gespreid te betalen. Dat moet ook opgenomen worden in het schoolreglement en er moet in het begin van het schooljaar ook duidelijk gecommuniceerd worden hoeveel een schooljaar zal kosten. Scholen kunnen ook een beroep doen op verschillende projecten die door de overheid gefinancierd worden om over te gaan tot een kostenbewust beleid. Hiermee verwijst ze onder andere naar vzw Krijt.

Met de Kwaliteitsalliantie is een belangrijke stap gezet. Het is de eerste keer dat heel veel partijen met verschillende belangen samenkomen aan de tafel. De spreker hoopt dat het de start is van een ommekeer.

Heel veel scholen zoeken nog naar het evenwicht tussen papieren en digitale leermiddelen. Hoe kunnen ze daar beter in ondersteund worden? Kan hierover een visie ontwikkeld worden? Zijn er richtlijnen? De spreker heeft vaak het gevoel dat leerkrachten totaal niet meer weten waarmee ze aan de slag moeten gaan om de leerlingen op de best mogelijke manier kennis bij te brengen.

Professor Smets had het over de all-inpakketten. Hij pleitte voor een ontkoppeling. Hoe staan de uitgeverijen daartegenover?

Tot slot heeft Annabel Tavernier een aantal vragen voor vzw Krijt. Om een zicht te krijgen op hoeveel leerlingen in het begin van het schooljaar niet over de nodige boeken beschikken, doet vzw Krijt telkens een boekencheck. Dit schooljaar bleek dat ongeveer 7 procent van de leerlingen niet over de boeken beschikten. Maar die bevraging wordt slechts in een beperkt aantal scholen afgenomen: 51 scholen, goed voor 31.875 leerlingen. Het is natuurlijk belangrijk om de precieze reikwijdte van het probleem te kennen. Kan het probleem nog bijkomend of via andere kanalen in kaart gebracht worden om precies te weten over hoeveel leerlingen het gaat?

Een belangrijk deel van de werking van vzw Krijt bestaat erin om basis- en secundaire scholen te ondersteunen om een kostenbeheersend beleid te voeren. Hoe bereikt vzw Krijt de scholen? Contacteert de vzw de scholen zelf? Werkt zij proactief? Of wacht de vzw tot de scholen contact opnemen? Hoeveel scholen heeft vzw Krijt tot nu toe begeleid? Welke maatregelen worden door de scholen het meest frequent ingevoerd om een kostenbeheersend beleid te voeren? Op welke vlakken schieten de meeste scholen tekort?

De samenwerking met de overheid is recent op een aantal vlakken gewijzigd waarbij een aantal outputindicatoren opgesteld werden. Zo wordt een deel van het subsidiegeld gekoppeld aan het organiseren van minstens vijftig intensieve trajecten en de focus op het opleiden van externen met 'train de trainer'-concepten, zodat de expertise ook doorstroomt naar andere scholen. Hoe zorgt de vzw ervoor dat de expertise ook effectief doorstroomt naar andere scholen?

Er is ook gesproken over Stichting Robin. Hoe kunnen zij elkaar versterken en de leerling beter helpen? Beide organisaties hebben hetzelfde doel: zoveel mogelijk kinderen helpen om te beschikken over het juiste schoolmateriaal.

1.5. Jean-Jacques De Gucht

Jean-Jacques De Gucht ziet een paar discussies die los van elkaar staan, maar toch met elkaar verbonden zijn. Aan de ene kant is er de betaalbaarheid. Met welke middelen het betaald wordt, is een politiek probleem, maar het kan niet dat in Vlaanderen leerlingen soms pas na enkele weken of maanden alle boeken hebben. Aan de andere kant is er de hele discussie over de invulboeken en de waarde van de invulboeken, waarbij men de discussie krijgt of de invulboeken ervoor zorgen dat leerlingen op een goede manier groeien in hun schoolomgeving en waarbij men zich de vraag moet stellen of dat de juiste methodes zijn. Jean-Jacques De Gucht wil zich daar niet over uitspreken, maar het staat vast dat Vlaanderen vandaag in internationale testen niet bijster goed scoort. Beide mogen niet gekoppeld worden, maar doordat men met heel veel invulboeken werkt, maakt men de kosten hoger. Men kan dat in de toekomst oplossen met de digitale sprong. Er is ook een gevaar aan de digitale sprong. Als men mensen uit het onderwijsveld mag geloven, is een van de grootste uitdagingen dat binnen enkele jaren normaal opgroeiende pubers niet meer in staat zijn om met een pen een zin te schrijven om de eenvoudige reden dat ze niet meer gewoon zijn om te schrijven. Dat is ook een belangrijk gegeven om mee te nemen, want kinderen moeten op school nog leren schrijven.

Wat is de positie van de leerkracht? Op welke manier kan men de leerkrachten versterken? Op welke manier kan men de leerkrachten zelf de middelen in handen geven? Er zijn discussies geweest over de leerplannen en sommige leerkrachten leggen de leerplannen naast zich neer en gaan zelf aan de slag. Als men al die zaken naast elkaar zet, dan vraagt de spreker zich af of er zo weinig overleg is, zo weinig communicatie tussen al die verschillende spelers die tot één doel zouden moeten leiden: sterkere leerlingen. Wordt er ook samengezeten met Leerpunt? Wordt dat op elkaar afgestemd? Worden er evaluaties gemaakt? Is er terugkoppeling?

Er is de discussie of invulboeken en andere leermiddelen de leerkrachten niet een beetje lui maken omdat het natuurlijk eenvoudiger is om met dergelijke middelen te werken. De spreker geeft mee dat dat allesbehalve een vingerwijzing is naar de leerkrachten. Gaat men er in de lerarenopleiding misschien sowieso van uit dat men op die manier werkt? In Ierland werkt men niet meer met invulboeken en laat men heel consequent de leerlingen schrijven. Er is daar een combinatie van een vrij grote digitalisering en het schrijven zoals in de goede oude tijd. Zijn we hier niet te veel doorgeslagen in één richting? Wordt dat geanalyseerd?

De spreker brengt de betaalbaarheid van het onderwijs ter sprake. Hij denkt dat men moet oppassen met maximumfacturen. Hij benadrukt dat wanneer ouders vroeger de schoolrekeningen niet meer konden betalen er naar oplossingen werd gezocht. Hij vindt dat het niet enkel aan scholen is, maar ook aan de politiek om een structurele oplossing te vinden, maar volgens hem is de maximumfactuur niet de oplossing. Door een maximumfactuur zorgt men ervoor dat de leerlingen die buiten schoolverband nooit naar steden, andere landen en musea gaan de kans niet meer krijgen om dat binnen schoolverband te doen. De spreker denkt dat men op andere manieren de betaalbaarheid van het onderwijs moet garanderen.

De spreker verwijst naar de eerdere opmerkingen over zijn conceptnota over warme schoolmaaltijden (*Parl.St.* VI.Parl. 2021-22, nr. 1146/1). De warme schoolmaaltijden zouden in zijn voorstel enkel gratis zijn voor degenen die de maaltijden niet kunnen betalen.

Jean-Jacques De Gucht sluit af door fiscale maatregelen te bespreken. Hij vindt dat men zich vragen kan stellen bij de btw-stelsels en de manier waarop er met papier wordt gewerkt in plaats van met digitale toepassingen. Er kan gekeken worden hoe dat opgelost kan worden. Hij vindt dat vooral belangrijk voor bedrijven en heeft de indruk dat er ofwel te weinig gebruikgemaakt wordt van overlegstructuren of dat er te weinig communicatie is tussen de koepels, de uitgevers en de leerkrachten.

Hij vindt dat men naar het hele systeem moet kijken om te evalueren hoe een kostenbewust beleid op een goede manier kan gebeuren. Hij weet dat vzw Krijt dat doet, maar de scholen, de inrichtende machten en het Vlaams Parlement kunnen dat ook evalueren. Het overlegsysteem hangt volgens de spreker samen met de achteruitgang van de onderwijskwaliteit. De onderwijskwaliteit zorgt ervoor dat buitenlandse bedrijven naar België komen. België scoort het laagst van de EU-landen op PIRLS, merkt de spreker op.

1.6. Jan Laeremans

Jan Laeremans benadrukt dat betaalbaarheid van schoolboeken en materiaal erg belangrijk is voor het Vlaams Belang. Hij stelt vast dat de discussie complex is en dat er een bredere kijk voor nodig is. Hij vindt dat krachten gebundeld moeten worden om iets te veranderen; in dat verband vindt de spreker de Kwaliteitsalliantie een goed initiatief.

Hij vraagt zich af welke termijn werd vooropgesteld door de minister en hoeveel tijd er effectief nodig is. De minister kan wensen dat het tegen het einde van de zittingsperiode klaar is, maar misschien is er toch meer tijd nodig.

Gelet op de verschillende visies hierover, vraagt de spreker zich af of het gebruik van een handboek en werkboek volgens Luc De Man nog haalbaar en wenselijk is. Vooruit en vzw Krijt deden een oproep om daarmee te stoppen. Met handboeken is er de mogelijkheid om ze door te verkopen waardoor ze duurzamer zijn. Voor schrijfvaardigheid kan het gebruik van werkboeken belangrijk zijn. De spreker denkt dat deze kwestie best bij Leerpunt terecht komt, om de beste manier uit te zoeken om hiermee om te gaan, aangezien de eerste graad misschien nog meer

structuur nodig heeft en men de leerlingen vanaf de tweede graad meer zelfstandig kan laten noteren.

De spreker vraagt zich af of er cijfers zijn over de evolutie van de leermiddelen per graad. Hij vraagt zich af of het gebruik van handboeken en werkboeken is geëvolueerd in de laatste twintig jaar, of die evolutie nog te keren is en of dat wenselijk is.

1.7. Koen Daniëls

Koen Daniëls vindt het duidelijk dat er twee thema's op de agenda staan: de Kwaliteitsalliantie en betaalbaarheid. Hij vindt het een belangrijke stap dat uitgevers mee aan tafel zitten en dat professoren in de praktijk willen stappen.

Hij vraagt zich af of de achteruitgang van de resultaten op PIRLS, TIMSS en PISA aan de leermiddelen zou kunnen liggen. De spreker vraagt zich af of die vraag al werd gesteld bij de ontwikkeling van de leermiddelen. Hij haalt het voorbeeld aan van Frans. In Vlaanderen was er heel lang een goede score op Frans dankzij het gebruik van Eventail, dat waren boeken met een duidelijke methode. Hij ziet dat er nu andere methodes worden gebruikt. Hij vraagt of er wordt gekeken naar verschillende leermethodes bij de ontwikkeling van leermiddelen.

De spreker vraagt zich ook af hoe wordt beslist welk leermiddel wordt gebruikt. De uitgevers kunnen reageren op de vraag van het onderwijs. Het kan ook andersom, het onderwijs kan het aanbod van de uitgevers gewoon aannemen. Koen Daniëls heeft begrepen dat scholen nog altijd vaak kiezen voor werkboeken, dus hij neemt het uitgevers niet kwalijk dat zij werkboeken maken. Hij vraagt zich af hoe die situatie van vraag en aanbod eruitziet in de praktijk.

De spreker benadrukt dat ouders zich storen aan de aankoop van boeken of digitale leerboeken die uiteindelijk niet worden gebruikt. Ze vragen zich af wat de meerwaarde daarvan is en ook ecologisch is dat geen goede zaak. Het zorgt ook voor een zwaardere rugzak en men kan ze niet doorverkopen. Hij vraagt zich af of 'print on demand' een mogelijke oplossing is, of dat er te veel problemen zijn bij de ontwikkeling en de kost daarvan.

Koen Daniëls stelt dat er een driehoeksoverleg bestaat tussen ontwikkelaars, leerkrachten en pedagogische begeleiders, maar dat overleg is niet neutraal. Pedagogische begeleiders pleiten voor hun eigen methodes en op die manier worden er bepaalde zaken meer naar voren geschoven dan andere. Er is ook KlasCement waar leerkrachten aanduiden welk materiaal zinvol is. Door de invloed van pedagogische begeleiders kan daar een bias op komen. Hij vraagt zich af hoe de sprekers dat ervaren.

Koen Daniëls vindt handelingsverlegenheid bij leerkrachten een heel belangrijke zaak. Als politicus krijgt hij de vraag van leerkrachten of ze bepaalde zaken mogen doen. Soms heeft men schrik van begeleiding, directie en inspectie bij het gebruik van andere methoden. Hij vraagt aan de Kwaliteitsalliantie hoe men leerkrachten opnieuw kan laten kiezen en verantwoordelijkheid laten dragen.

Hij stelt vast dat studenten in de lerarenopleiding vaak eigen materiaal moeten maken. De grote hoeveelheid materiaal die al bestaat, wordt genegeerd om zelf materiaal te maken. Hij vraagt zich af of er niet moet worden gekeken of men bestaand materiaal kan gebruiken.

De spreker haalt nog een vraag aan die Annabel Tavernier vergat te stellen over de betaalbaarheid en de informatiedoorstroming naar OCMW's. Voor de leerlingen die niet kunnen betalen, kan ingegrepen worden via budgetondersteuning, zodat het geld naar de kinderen gaat. Hij vraagt zich af of de sprekers daar zicht op hebben.

2. Antwoorden van de Kwaliteitsalliantie

Luc De Man stelt dat handelingsonzekerheid aanwezig is bij leerkrachten. De spreker denkt dat dat door de minimumdoelen niet zal verbeteren. Via een stapsgewijze aanpak kan dat verholpen worden. De uitgevers zullen op vraag van de Kwaliteitsalliantie voor leermiddelen een selfassessment maken. Er komt een platform voor leermiddelen om op basis van kwaliteitscriteria te kijken welke keuzes er zijn gemaakt bij de ontwikkeling ervan. Dat zou ook bij Leerpunt aan bod kunnen komen. Scholen moeten ook zelf een visie ontwikkelen over leren en zelf indicatoren kiezen voor de visie. Zo kunnen zij beoordelen welke leermiddelen overeenkomen met hun visie. De scholen ontwikkelen dus een visie en de uitgevers communiceren duidelijk welke criteria er gebruikt worden bij een leermiddel.

De lerarenopleiding is volgens de spreker nog niet kwaliteitsvol genoeg. Daar moet aan gewerkt worden. De lerarenopleidingen worden geaccrediteerd op basis van tien functionele gehelen. Die zijn waardevol maar slechts vier functionele gehelen hebben met lesgeven te maken. Er is ook de vraag of lerarenopleiders bekwaam zijn om leraren op te leiden. Daar moet volgens *Luc De Man* een herziening komen. Hij reageert vervolgens op de vraag hoelang het zal duren voor dat er komt. Er zal een structuur moeten komen die daarvoor zorgt. Er zijn enkele zaken in ontwikkeling. Van de leeswijzer verwacht hij veel, op die manier zijn de taken van de leerkrachten duidelijk.

In het Nederlandse model krijgen scholen per leerling een bepaald bedrag om te gebruiken voor de leermiddelen die dat jaar nodig zijn. De school betaalt en daardoor hebben de leerlingen op 1 september hun middelen. Nijverheidsscholen hebben ook hun leermiddelen. In Vlaanderen ontbreken daar de middelen vaak door de verspreide studierichtingen en de kleine hoeveelheid leerlingen. Er zijn bepaalde niche-uitgeverijen die daarvoor zorgen en volgens het Nederlandse model kunnen die dan worden betaald. In Nederland wordt er ook gebruikgemaakt van een vrijwillige bijdrage door ouders, maar dat zorgt voor spanningen.

De Kwaliteitsalliantie van leermiddelen heeft gesprekken gevoerd met distributeurs om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen. Er zijn spanningsvelden met uitgevers over de overstap naar digitale leermiddelen wegens het verdienmodel voor distributeurs. De Kwaliteitsalliantie van leermiddelen speelt daar een rol in.

Er zijn ook sectoren die zich betrokken voelen. In West-Vlaanderen zijn er bijvoorbeeld boeren die zeggen dat het in het onderwijs enkel over stikstof en vervuiling gaat als de landbouw aan bod komt. De Kwaliteitsalliantie van leermiddelen heeft contact met de sectoren. Enkele elementen staan ook in het rapport. Er is een indicator opgenomen in welke mate leermiddelen rekening houden met een evenwichtige voorstelling van de verschillende maatschappelijke velden: economie, justitie, cultuursector enzovoort. De sectoren waren daar tevreden over.

De Kwaliteitsalliantie heeft met KlasCement een gesprek om alle materialen die ze ontwikkelen op een platform te zetten. De indicatoren zullen gebruikt worden om de middelen te screenen.

De spreker vindt dat de ongebruikte bladzijden een probleem zijn. Als inspecteur moest hij destijds nakijken hoeveel bladzijden niet gebruikt werden. De uitgevers en de leerkrachten die auteur zijn, verdienen aan de verkoop van werkboeken. Nu moet een school daar een visie over ontwikkelen. Veel hangt af van de visie en het beleid.

Volgens de spreker zijn de leermiddelen niet de eenduidige oorzaak van de dalende kwaliteit van onderwijs. Het is een veelzijdige kwestie waar ook leermiddelen mee te maken hebben. Er wordt gewerkt met leertheorieën en de nieuwe beweging wil

meer werken op basis van instructie. De dalende kwaliteit heeft volgens Luc De Man te maken met de veranderende visie over leren. In Nederland worstelen ze ook met de kwaliteit van het onderwijs. Nederland gaat achteruit, maar Vlaanderen nog meer. Er zijn zaken aan het veranderen over visieontwikkeling. In Estland en Ierland zijn er andere visies op leren en die komen tot uiting in de leermiddelen.

3. Antwoorden van vzw Krijt

Colette Victor licht toe dat Lichtvis een website met een boekenlijst heeft en dat ouders schoolboeken moeten bestellen op de website. Ze betalen rechtstreeks, maar als ze niet kunnen betalen, is er direct een signaal naar de school en zal de school met de ouders een afbetalingsplan afspreken. De school staat dus borg voor het bedrag van de schoolboeken. Lichtvis levert de boeken voor de start van het schooljaar; zo heeft elk kind het nodige materiaal. De spreker benadrukt dat ze voorstander is van dat model.

De spreker beantwoordt de vraag van Annabel Tavernier over de boekencheck en dat de cijfers niet representatief zouden zijn. Vzw Krijt weet ook dat dat een probleem is en zoekt naar hoe men meer scholen kan overtuigen. Er werd een coachingstraject opgestart om van deelname een win-winsituatie te maken voor scholen. Daarom biedt de vzw samen met de onderwijsverstreckers twee gratis webinars aan. Scholen die dit jaar meedoen, mogen ook achteraf een gratis coachingsgesprek aangaan of deelnemen aan een uitwisselingssessie waar ze goede praktijken uitwisselen. Vzw Krijt hoopt zo meer scholen over de streep te kunnen trekken, maar de spreker staat open voor ideeën om meer scholen aan te trekken.

Tot nu toe heeft vzw Krijt 225 scholen zelf begeleid. Door 'train de trainer'-begeleiding werd een zeventigtal extra scholen bereikt en volgend jaar komen er een dertigtal scholen bij door externe begeleiders.

De spreker ziet dat scholen inzetten op laagdrempelige en transparante communicatie en heel duidelijk zijn over de schoolrekening. Scholen doen veel moeite om de kosten te drukken. Scholen ontwikkelen ook een visie over armoede of kosten en dragen die uit bij het schoolpersoneel. Ze sensibiliseren ook hun leerkrachten over armoede. Dat zijn maatregelen die de spreker vaak ziet en die ook veel opleveren.

Van vzw Krijt wordt verwacht om vijftig trajecten per jaar te doen. Ze doen die niet allemaal zelf, maar zenden ook externen uit om de trajecten te begeleiden. *Colette Victor* denkt dat scholen geen expertise hebben over armoede en daarom begeleiding nodig hebben. Daarom leiden ze externe mensen op om de trajecten van vzw Krijt lokaal uit te rollen. Zo hoopt ze dat veel scholen bewuster omgaan met kosten.

Marijn Somers gaat in op de vragen over hoe scholen kunnen worden aangezet tot een kostenbewust beleid. Ze vraagt zich af of er bij doorlichtingen ook niet kan worden gekeken of alle leerlingen in het secundair onderwijs op 1 september hun schoolboeken hebben. Kwaliteitsvol les krijgen gaat hand in hand met het hebben van schoolboeken. Zij pleit voor het Nederlandse model, waarbij de school geld krijgt om ervoor te zorgen dat leerlingen al hun handboeken hebben, waardoor ook een aantal mistoestanden zullen verdwijnen. De school zal bewuster met eigen geld omgaan, aldus de spreker.

Vervolgens reageert *Marijn Somers* op de uitspraak van Jean-Jacques De Gucht. Ze is er zich van bewust dat de maximumfactuur een heel moeilijke uitdaging is. De leerlingen die niet meegaan op dure meerdaagse uitstappen zijn ook degenen die niet met hun ouders op reis kunnen gaan. Sommige scholen doen in zo'n geval een beroep op hun solidariteitsfonds, maar dat is niet altijd het geval. Het raakt haar ook dat bijvoorbeeld landelijke scholen moeite hebben met het aantal

zwemlessen omdat het gaat over eindtermen en ontwikkelingsdoelen die nooit in het gedrang zouden mogen komen door een kostenbewust beleid.

De Robinpas heeft 3500 leerlingen geholpen in 2023. Marijn Somers stelt vast dat scholen niet altijd weten aan welke leerlingen ze die pas moeten toekennen. Ze is van mening dat de Robinpas een mooie flankerende maatregel is maar zou liever zien dat de voordelen structureel aan alle leerlingen toegekend worden.

Ten slotte gaat ze in op de vraag over de schooltoeslag. Ze is er niet van overtuigd dat wanneer de toeslag rechtstreeks naar de school gaat, hij nuttig besteed wordt. Ze vindt dat een miskennis van de capaciteit van ouders en van mensen in armoede in het algemeen, om hun geld goed te besteden. Uit onderzoek blijkt echter dat als ouders meer geld ter beschikking hebben er minder stress is in de gezinnen en dat ze daardoor beter met hun kinderen kunnen omgaan en ook beter het huiswerk kunnen begeleiden.

4. Antwoorden van Wouter Smets

Wouter Smets gaat in op vragen over handelingsverlegenheid. Leerkrachten moeten curriculair bekwaam worden gemaakt. Volgens hem begint dat met de eindtermen, die zo moeten worden opgesteld dat leerkrachten weten wat van hen verwacht wordt, wat volgens hem nu niet het geval is. Te veel vrijheid leggen bij de leerkrachten creëert angst. De link die Jean-Jacques De Gucht legt met het PIRLS-onderzoek voor begrijpend lezen is volgens hem terecht, omdat heel veel leerkrachten niet vragen naar langere schrijfp opdrachten of moeilijkere teksten. Het is, volgens de spreker, integendeel vaak het omgekeerde, omdat leerkrachten ervan overtuigd zijn dat hun leerlingen dat niet kunnen.

Als leerkrachten vragen naar handboeken die in hun ogen wel realistisch zijn, dan ontstaat de dynamiek met de marktwerking. Was het twintig jaar geleden beter? Wouter Smets is ervan overtuigd van wel, maar misschien niet op alle vlakken. Op het vlak van feminisme bijvoorbeeld is er een betere beeldvorming in de handboeken, net als op het vlak van bronnenkritiek, het kritisch leren denken en het kritisch leren omgaan met het interpreteren van informatie of het kritisch leren beoordelen van de betrouwbaarheid van informatie. In de talige vakken is er een groeiende bezorgdheid over begrijpend lezen en daar kunnen leermiddelen een rol spelen om een kentering teweeg te brengen, maar dan moeten leerkrachten geloven dat dat relevant is, daar een prioriteit van maken en voor een methode kiezen die voor ambitieus en kwaliteitsvol onderwijs gaat. De politici moeten daarvoor een duidelijk handelingskader geven, wat momenteel ontbreekt voor de eindtermen.

Een laatste punt gaat over Leerpunt, waarvan Wouter Smets een heel grote fan is, en waarvan men op iets langere termijn impact mag verwachten, op voorwaarde dat Leerpunt de handelingsbekwaamheid van leerkrachten centraal stelt. In de beweging voor effectieve didactiek zijn er mensen die vanuit een heel elitaire benadering aan leerkrachten zeggen hoe ze moeten lesgeven. Dat mag niet de benadering van Leerpunt worden, want dat zou het probleem versterken, aldus de spreker. Hetzelfde geldt voor de pedagogische begeleiders en de lerarenopleiders, die te weinig de professionaliteit van de leerkrachten versterken. Hiervoor bestaat geen juiste strategie, maar de bottomline is dat leerkrachten zo moeten worden opgeleid dat ze bekwaam zijn om kwaliteit te beoordelen, wat nu niet het geval is.

Luc De Man sluit hierbij aan met het voorbeeld van Eventail, een methode voor Frans uit de jaren negentig, waarbij Nederlands praten in de Franse les en theorie volgens een aantal 'pausen' uit den boze was.

5. Antwoorden van GEWU

Dirk Van der Borgt, voormalig uitgever van Eventail, verwijst naar de 'complexiteit van de simplificatie'; dat is de vertaalslag maken vanuit universitaire kennis en academische inzichten naar een leermiddel voor kinderen die nog geen woord Frans spreken. Hij vindt dat uitgevers moeten meegaan in de tendensen die vanuit de pedagogische begeleiding en de koepels aangegeven worden. Uitgevers bepalen niet wat de leerplandoelen en eindtermen zijn maar interpreteren ze, met de hulp van de onderwijsexperten in hun bedrijf, om tot een commercieel product te komen, en dat kan gaan van een communicatieve tot een grammaticale methode.

Hij is het eens met Loes Vandromme dat de beste leerkracht niet diegene is die met de leerlingen alle blaadjes ingevuld heeft. Een papieren leermiddel dat inspeelt op de noden van verschillende leerlingen en differentiatie mogelijk maakt, bevat extra bladzijden waarvan men op voorhand weet dat niet alle kinderen ze zullen invullen. De huidige tendens van digitalisering, met de beschikbaarheid van een device per kind, maakt dat leerboeken dunner worden, omdat de differentiatie deels digitaal zal kunnen worden opgevangen. Hij bevestigt dat er heel wat vragen komen van een aantal sectoren en lobbygroepen en daar moet in de Kwaliteitsalliantie zeker aandacht aan worden besteed.

Verder herhaalt hij dat de leerkracht de killerapp is. Uit het recente ExCEL-onderzoek van Kim Bellens en Tim Surma over leereffectiviteit blijkt dat het beter is om een sterke leerkracht met een matig handboek te hebben dan een zeer sterk handboek met een matige leerkracht. De leerkracht maakt finaal het verschil, aldus de spreker. Uitgevers kunnen nooit verantwoordelijk worden gesteld voor de finale output van leermiddelen.

Hij is verder van mening dat bij de keuze van de leermiddelen de voordelen van leerwerkboeken niet mogen worden onderschat. Na een jaar kunnen de leerkrachten van leerwerkboek veranderen als ze niet tevreden zijn, waar handboeken vaak voor jaren vastliggen. Een ander voordeel is het gewicht: leerwerkboeken kunnen gemakkelijk uit elkaar worden gehaald. Bovendien heeft een papieren drager ook een voordeel tegenover een digitale op ecologisch vlak.

In antwoord op de vraag van Johan Danen over hoe slecht materiaal toch jaren in omloop kan blijven, zegt Dirk Van der Borgt dat eerst de vraag moet worden gesteld wie bepaalt wat goed of slecht materiaal is. Finaal is het de leerkracht die kiest voor een leermiddel of een leerwerkboek. Hier spelen vraag en aanbod op de markt, omdat er verschillende aanbieders zijn. Voor bepaalde vakken domineert een bepaalde uitgever met een bepaald leermiddel, wat een heel duidelijk signaal is. Daar zitten andere uitgevers met een probleem: ze krijgen hun leerwerkboek niet verkocht of moeten bijsturen, willen ze succesvol zijn. Soms worden er foute keuzes gemaakt of gaat men onder tijdsdruk, door bijvoorbeeld de laattijdige beslissing over eindtermen of leerplandoelen, toch voor een gemakkelijksoplossing.

6. Aanvullende antwoorden

Luc De Man bevestigt dat het een groot probleem is om leermiddelen tegen 1 september klaar te hebben als de minimumdoelen pas in mei vastgelegd worden en dan nog moeten worden gevalideerd en goedgekeurd. Er is geprobeerd om met de uitgevers een kwaliteitsbuffer in te bouwen, maar niet alle partijen zijn daarop ingegaan. Het gevolg daarvan is dat er leermiddelen zullen worden gepubliceerd die niet met de minimumdoelen zullen overeenkomen en op basis van de nieuwe aangepaste leerplandoelen zullen moeten worden aangepast, wat een meerkost betekent. Er zijn volgens de spreker beslissingen genomen die contraproductief zijn voor de kwaliteit van de leermiddelen.

Wouter Smets treedt het standpunt van Dirk Van der Borgt over slechte boeken bij. Naast de bedenking over wat slecht of goed materiaal is, maakt hij het verschil tussen fouten die erin blijven staan en een leermethode die in haar geheel slecht is. In dat laatste geval ligt het aan een bepaalde perceptie over wat goed of slecht is en aan het feit dat een leerkracht in een bepaalde marktdynamiek een andere inschatting maakt. Een andere vraag is die van de fouten die moeten worden rechtgezet. Volgens hem zit er veel professionaliteit aan de kant van de uitgevers, maar is er puur amateurisme bij de auteurs omdat dat nagenoeg allemaal leerkrachten zijn die dat in hun vrije tijd doen. Nochtans gaat het hier over werk met een grote impact op het veld. In de Kwaliteitsalliantie is afgesproken om de fouten te verzamelen. Het grote pijnpunt wat hem betreft, is dat het maken van leermiddelen half vrijwilligerswerk is.

Een tweede vraag was waarom onderwijsonderzoek zo slecht naar de praktijk doorsijpelt. Ten eerste wordt in Vlaanderen, in vergelijking met Nederland waar het onderwijsonderzoek verplicht in open access moet worden gepubliceerd, minstens 90 procent van het onderwijsonderzoek in hogescholen achter paywalls gepubliceerd. Ten tweede is het zo dat academici niet gewaardeerd worden voor dit soort maatschappelijke dienstverlening, omdat het als zeer laag en als onbelangrijk wordt ingeschat, wat ook een groot cultuurverschil is met Nederland. Waarom zouden academici dan nog hun kennis delen?

Kristof Thijssens zou graag de tweedehandsmarkten en duurzaamheid nog eens apart behandelen, net zoals de maximumfactuur, die negatief gepercipieerd wordt als een beperking van de mogelijkheden in het onderwijs, behalve in het lager onderwijs. Verder wil hij ook een debat over de fiscaliteit, die in de hoorzitting als randfenomeen geschetst wordt. Volgens hem gaan de investeringen in het onderwijs vanuit de regio's ruimer dan alleen de schoolboeken en de digitale platformen en wegen de federale beslissingen op het budget van Vlaanderen.

Dirk Van der Borgt eindigt met te zeggen dat in het basisonderwijs de leermiddelen betaald worden met de werkingsmiddelen en daardoor losgekoppeld zijn van de maximumfactuur voor de ouders.

Karolien GROSEMANS,
voorzitter

Jean-Jacques DE GUCHT
Loes VANDROMME,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

AHOVOKS	Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen
ExCEL	ExpertiseCentrum voor Effectief Leren
GEWU	Groep Educatieve en Wetenschappelijke Uitgevers
GOK	gelijke onderwijskansen
PIRLS	Progress in International Reading Literacy Study
PISA	Programme for International Student Assessment
SES	socio-economische status
SONO	Steunpunt Onderwijsonderzoek
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
tso	technisch secundair onderwijs
VWO	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs